

ACTA MUSEALIA

Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně
a Muzea regionu Valašsko, Vsetín

XIV

2016/1–2

Barokní sklípek se stavební obětinou z archeologického výzkumu na ulici Komenského v Uherském Brodě

*/ A Baroque Cellar with a Building Oblation Discovered during
an Archaeological Excavation in Komenského Street in Uherský Brod*

*Jaroslav Bartík, Lenka Běhounková,
Tomáš Chrástek, Hana Nohálová,
Kateřina Břečková*

Abstract:

In 2015, before building a multifunctional house at the crossroads of Komenský and U sboru streets in Uherský Brod, a rescue archaeological excavation was carried out, during which a proof of the Bronze Age, High Middle Ages and particularly Modern Age settlements was found on the excavated plot. This contribution deals with one of the Modern Age features, which could be interpreted as a small sunk cellar or under floor hiding place where a building oblition was found. A rich found discovered there contained Baroque pottery, glass, animal bones as well as metal artefacts, which illustrate urban material culture in the first half of the 18th century.

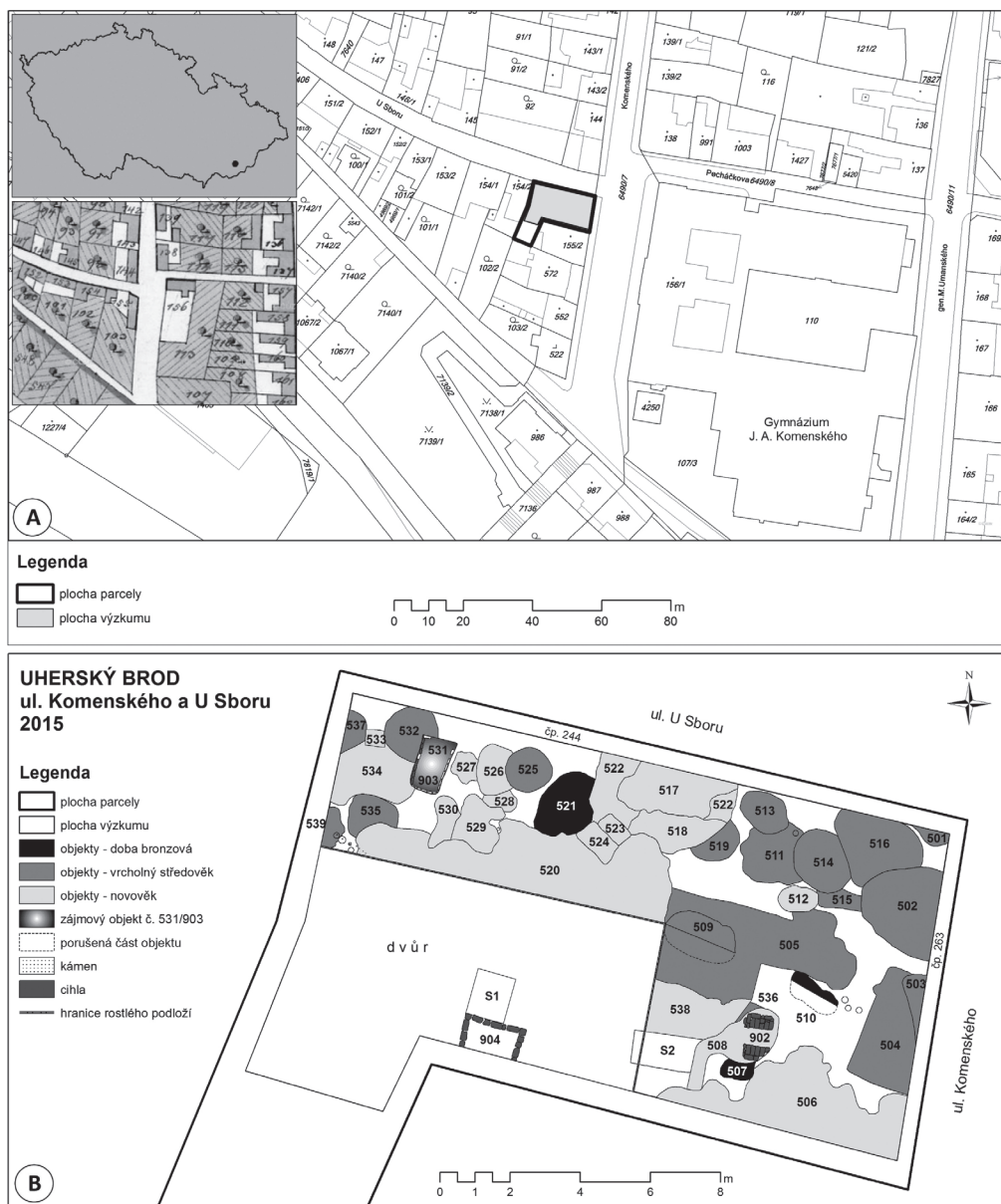
Keywords:

Moravia, rescue excavation, cellar/hiding place, Modern Age, pottery, Anabaptists, Baroque glass, building oblations

Úvod

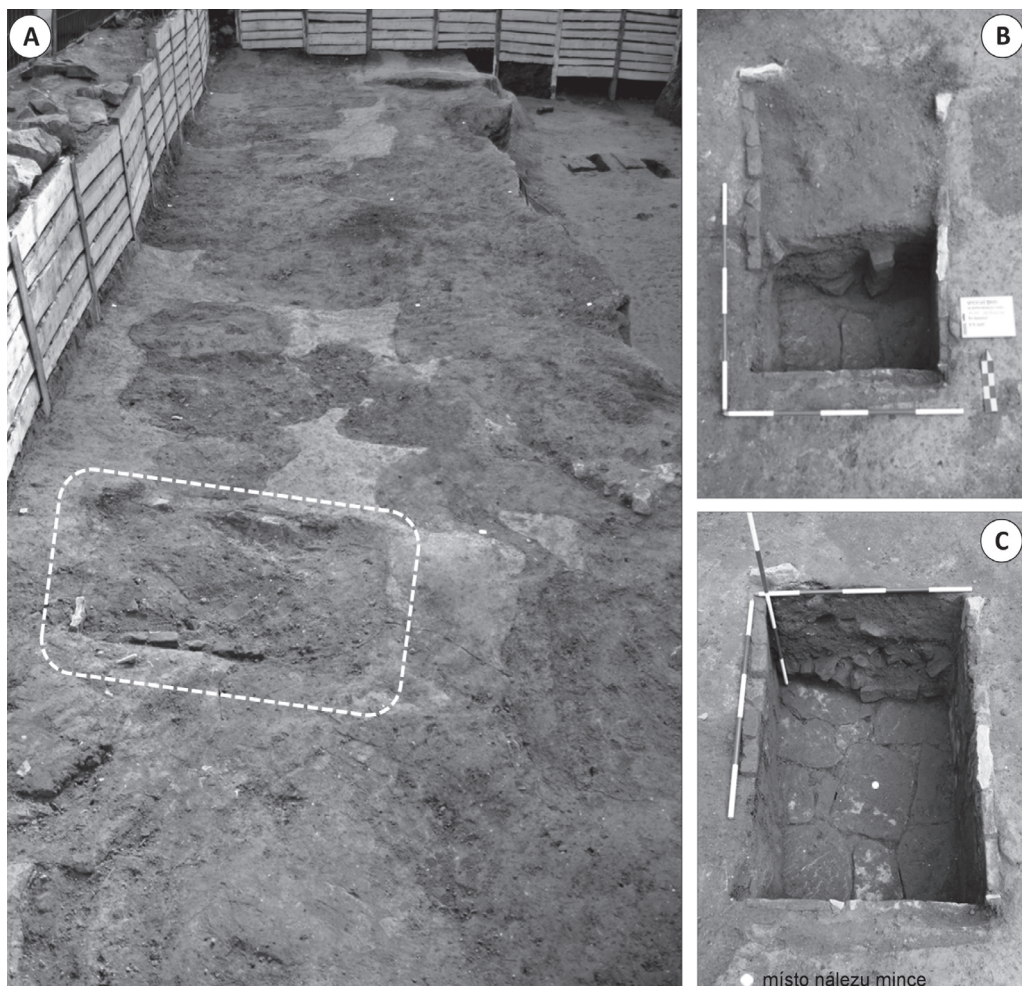
Před výstavbou nového polyfunkčního domu proběhl v Uherském Brodě, na křižovatce ulic Komenského a U Sboru záchranný archeologický výzkum (obr. 1: A), při kterém se na městské parcele (č. 155/1, 155/3) podařilo zdokumentovat vývoj lidských aktivit od pravěku až do moderní doby (BARTÍK 2016, 319-320). Při bagrování sedimentů v prostoru budoucích podzemních prostor se podařilo zachytit relikty původní středověké parcelace Uherského Brodu, která porušovala starší sídliště z doby bronzové, konkrétně z období kultury popelnicových polí. V průběhu novověku byly stopy staršího osídlení poškozeny četnými zásahy v podobě zděných i nezděných sklepů či blíže funkčně nespecifikovatelných jam (obr. 1: B), zaplněných odpadovým materiálem. Nejmladší zachycené aktivity jsou zde reprezentovány relikty kamenných základů, souvisejících se zástavbou parcely v 19. a 20. století. Stávaly zde dva cihlové domy (čp. 244 a 263) uspořádané do dispozice ve tvaru písmene „L“, přičemž zadní část traktu pak sloužila jako dvorek (obr. 1: B).

Celkem bylo zdokumentováno několik desítek křivolakých jam a 40 zahloubených objektů. Do období raného až vrcholného novověku můžeme zařadit 17 z nich. V rámci tohoto příspěvku bude věnována pozornost objektu 531, který se od ostatních odlišoval svým provedením spojeným pravděpodobně s jeho funkcí. Vzhledem k jeho umístění do centrální části zachovaného bloku rostlého podloží, které respektovalo půdorys novověké zástavby (obr. 1: A), jej interpretujeme jako drobný sklípek či podpodlažní skříš. Tomu by odpovídalo i samotné konstrukční provedení. Vyhlobená jáma byla vymazána jílem a obložena většími plochými kameny a cihlami (konstrukce 903), což zde umožnilo bezpečně uskladnit či uschovat různorodý obsah. Po ukončení své primární funkce byla skříš zasypána, tudíž sekundárně posloužila jako odpadní jáma. Z popisovaného objektu se podařilo získat bohatý soubor archeologického materiálu, sestávající z několika keramických nádob a většího množství fragmentů keramiky, okenního i stolního skla, zvířecích kostí a kovových artefaktů. Vznik objektu můžeme poměrně přesně datovat do počátku 18. století na základě drobné mince vhozené k roku 1700, která byla při jeho výstavbě záměrně uložena pod největším centrálním kamenem na bázi jámy (obr. 2: C). Předkládaná analýza získaného archeologického materiálu nabízí možnost nahlédnout do jednotlivých aspektů každodenního života obyvatel města Uherský Brod v období vr-

Obr. 1: A – lokalizace zkoumané parcely na mapě ČR, v rámci intravilánu Uherského Brodu a na mapě stabilního katastru (císařské otisky); B – plán objektů zkoumaných při záchranném archeologickém výzkumu v roce 2015.

cholného baroka a zároveň nepřímo poukazuje na sociální status vlastníka dotčené parcely. Mimo představy o spektru keramické a skelné produkce je prezentována také analýza druhového složení zvířecího osteologického materiálu, která nám poskytuje informace o využívaných zvířatech a konzumaci jejich masa i produktů, které se jistě promítly v jídelníčku tehdejší městské populace.

Obr. 2: A – pohled na severní část zkoumané parcely s vyznačenou polohou zájmového objektu č. 531/903 ; B – pohled na profil zásypu; C – pohled na sklípek v závěrečné fázi exkavace s vyznačením polohy nálezu stavební obětiny.

Poloha lokality

Zkoumaná parcela se nachází v intravilánu staré městské zástavby v blízkosti JZ části středověkého opevnění města. Naproti popisované parcele stojí Gymnázium J. A. Komenského (obr. 1: A), pod níž se měla podle písemných zpráv nacházet bratrská škola se hřbitovem a kaplí. Rámcové GPS souřadnice lokality lze vztáhnout ke koordinátám: 49.0233583 N, 17.6444844 E (WGS-84). Z geografického hlediska se místo výzkumu nachází na mírném J až JZ svahu, který se uklání směrem k řece Olšavě, protékající cca 650 m od zájmové polohy. Překvapivé zjištění bylo učiněno v případě charakteru geologického podloží, které je na rozdíl od některých jiných míst v centru města tvořeno intaktní vátou spraší kvartérního stáří. Nadmořská výška současného terénu zde osciluje mezi 226–228 m n. m.

Nálezová situace

Objekt 531 byl situován v SZ části zkoumané parcely přibližně 50 cm od severního okraje stavební jámy, jež směřoval do ulice „U Sboru“. Sklípek se, stejně jako ostatní objekty v severní části parcely, vyrýsoval na úrovni 125 cm od aktuálního povrchu terénu (obr. 2: A). Po stránce evidovaných superpozic byl objekt částečně zahlouben do geologického podloží a z části porušoval na západní straně dva starší objekty, a to vrcholně středověkou zásobní jámu (objekt 532) a zřejmě odpadní novověkou jámu (objekt 534). V půdorysu má struktura obdélníkovitý až mírně trapézovitý tvar. Příčný profil byl neckovitý. Orientace jámy odpovídá ose S–J. Rozměry činily v absolutních hodnotách 147 cm na délku a 110 cm na šířku. Maximální hloubka dosáhla 62 cm (měřeno k bázi kamenného dláždění). Zásyp sklípku byl tvořen poměrně homogenní kyprou, světle hnědou hlinou s příměsí drobných kamínků a uhlíků, které místy utvářely popelovité čočky o mocnosti 2–4 cm (obr. 2: B). Objekt byl exkavován po třech mechanických vrstvách označených písmeny A–C (mocnost jedné vrstvy činila 20 cm). Ze sledování distribuce archeologického materiálu je zřejmé, že nejvíce se jej nacházelo v centrální a poté ve svrchní vrstvě. Spodní vrstva pak vykazovala výrazně méně nálezů. Homogenita hlavního sedimentu tvořícího výplň objektu svědčí pro to, že byl zasypán jednorázově či v relativně krátkém časovém úseku. Z konstrukčního hlediska byla vykopaná jáma vymazána žlutošedým plastickým jílem, do kterého byly zatlačeny po bocích a do dna velké ploché kameny. Západní stěna byla naopak vyzděna pálenými cihlami. Po exkavaci výplně a následné dokumentaci došlo k rozebrání zděného obložení (903), při kterém se v podkladovém jílu objevily četné otisky lidských prstů, jež patřily dospělému jedinci, respektive tvůrci popisovaného objektu. Pod největším centrálním kamenem byla uložena drobná mince, determinovaná jako ½ krejcaru Leopolda I.

Archeologické nálezy

Keramika

Novověká keramika zůstávala dlouhou dobu stranou zájmu archeologů, avšak v posledních desetiletích se práce zabývající touto problematikou stále rozrůstají. Přední místo zaujímají především studie, které se věnují Praze a Pražskému hradu (CYMBALAK – MATĚJKOVÁ 2012; SCHEUFLE 1990; DOHNAL – VAŘEKA 2003; BLAŽKOVÁ-DUBSKÁ 2009; BLAŽKOVÁ 2011). Z Moravy pochází publikovaná novověká keramika především z městských jader větších měst (např. Brno – MĚCHUROVÁ 1991; LOSKOTOVÁ 1997; HIMMELOVÁ – PROCHÁZKA 1990; JORDÁNKOVÁ – SEDLÁČKOVÁ 2005; Olomouc – BLÁHA 1983) a detailně zpracovaný je také soubor keramiky z bratrského sboru v Ivančicích (ŠEBELA – VANĚK 1985). Další práce zabývající se novověkou keramikou najdeme také na sousedním Slovensku (ŠPANIHEL 2014; ŠPANIHEL 2015) v Rakousku (SEDLMAYER 2002; KRENN et al. 2007; LEHNER 2003) a Polsku (MACKIEWICZ 2012). Mimo to byla věnována pozornost jednotlivým druhům mladší novověké keramické produkce řadou etnografů (např. ČERNOHORSKÝ 1941; JANČAR 1965; PLICKOVÁ – SCHEUFLE 1966; SCHEUFLE 1979; 1983; PAJER 1983; 2001; 2006; VÁLKA 2014 ad.).

Pokud se zaměříme přímo na Uherský Brod, je vidno, že v průběhu již více než sta let archeologických průzkumů zde bylo získáno hned několik desítek souborů novo-

věké keramiky. Většina z nich ovšem nebyla dosud podrobněji analyzována a publikována. O jejich existenci se dozvídáme především ze starších nálezových zpráv s výrazně omezenou vypovídací hodnotou (např. PAVELČÍK 1962a, b; 1963; 1969a, b; 1970; 1971; 1979 ad.). Jedinou výjimku představuje kolekce keramiky pocházející z městské parcely přiléhající k tehdejší lékárně „U zlatého pelikána“. Z prostoru dvorního traktu (dnes dům čp. 164) nacházejícího se na jižní straně Masarykova náměstí pochází soubor keramiky z 18. a první poloviny 19. století, který byl vyzvednut při čištění studny. Mezi nálezy jsou početně zastoupeny fajánsové výrobky, a to především džbány (jeden datovaný nápisem letopočtu do roku 1773) a talíře. Dále se objevují fajánsové misky a holba, zakuřovaná keramika, soudkovité hrnce s vnitřní glazurou, džbány a zlomky pánví (PAVELČÍK 1990; 1992, 5, 7; 1993, 93-94).

Následující řádky jsou věnovány konkrétním výsledkům analýzy keramické kolekce z objektu 531. Po metodické stránce je nutné úvodem zmínit, že pro vyhodnocení novověké keramiky je určující především keramická třída. Mezi stěžejní sledované faktory patří složení keramické hmoty, zejména druh a velikost (množství) ostřiva, dále barva střepu a druh a kvalita výpalu. Svůj význam má také úprava povrchu (zakuřování, glazování atd.), výzdoba (zejména malování) a morfologie nádob. Tvar okraje nemá u novověké keramiky takový význam jako v předešlém středověkém období.

Soubor kuchyňské a stolní keramiky ze zkoumaného objektu obsahuje celkem 339 fragmentů nádob, které náležely 216 jedincům. Více než polovina nalezených zlomků pochází z vrstvy A, celkem se jedná o 189 střepů. Druhou nejbohatší vrstvou je vrstva B se 109 fragmenty a pouze 28 fragmentů bylo nalezeno ve vrstvě C. Třináct zlomků keramiky, které bylo možné přiřadit k jednomu jedinci, bylo nalezeno ve vrstvě A i B (tab. 1). Z vrstev A a B pochází rovněž 9 jedinců středověké keramiky, které zde představují starší intruzi.

Tab. 1: Zastoupení keramiky a kachlů podle jednotlivých mechanických vrstev.

Vrstva	KERAMIKA				KACHLE			
	počet jedinců	počet jedinců %	počet fragmentů	počet fragmentů %	počet jedinců	počet jedinců %	počet fragmentů	počet fragmentů %
A	114	52,8	189	55,8	9	26,5	9	20
A+B	1	0,5	13	3,8	21	61,7	30	66,7
B	80	37	109	32,1	-	-	-	-
C	21	9,7	28	8,3	4	11,8	6	13,3
Celkem	216	100	339	100	34	100	45	100

Rekonstruovat se podařilo pouze tři celé tvary nádob, zbytek souboru je značně fragmentarizovaný, přičemž nejpočetněji zastoupeny jsou fragmenty o velikosti do 9 cm² (tab. 2). Výpovědní hodnota souboru je právě kvůli fragmentarizaci značně omezena. Z tvarového spektra nádob bylo možné zejména na základě morfologie okrajů rozlišit hrnce, džbány, misky, pánve, pokličky, misky s talířovitým podokrajím (talířovité misky) a jeden malý hrnek. Největší podíl však mají drobné zlomky výduť, u kterých není možné druh nádoby určit (tab. 3). S ohledem na fragmentarizaci

Tab. 2: Přehled fragmentarizačních kategorií keramiky a kachlů.

Fragmentarizace	KERAMIKA		KACHLE	
	počet jedinců	%	počet jedinců	%
do 2,25 cm ²	13	6	-	-
do 9 cm ²	116	53,7	3	8,8
do 36 cm ²	73	33,8	15	44,1
do 81 cm ²	9	4,2	10	29,4
do 144 cm ²	1	0,5	3	8,8
do 225 cm ²	-	-	2	5,9
do 324 cm ²	1	0,5	1	3
Rekonstruovaná nádoba	3	1,4	-	-
Celkem	216	100	34	100

Tab. 3: Typologické spektrum kuchyňské a stolní keramiky a přehled zastoupení fragmentů z jednotlivých partií nádob.

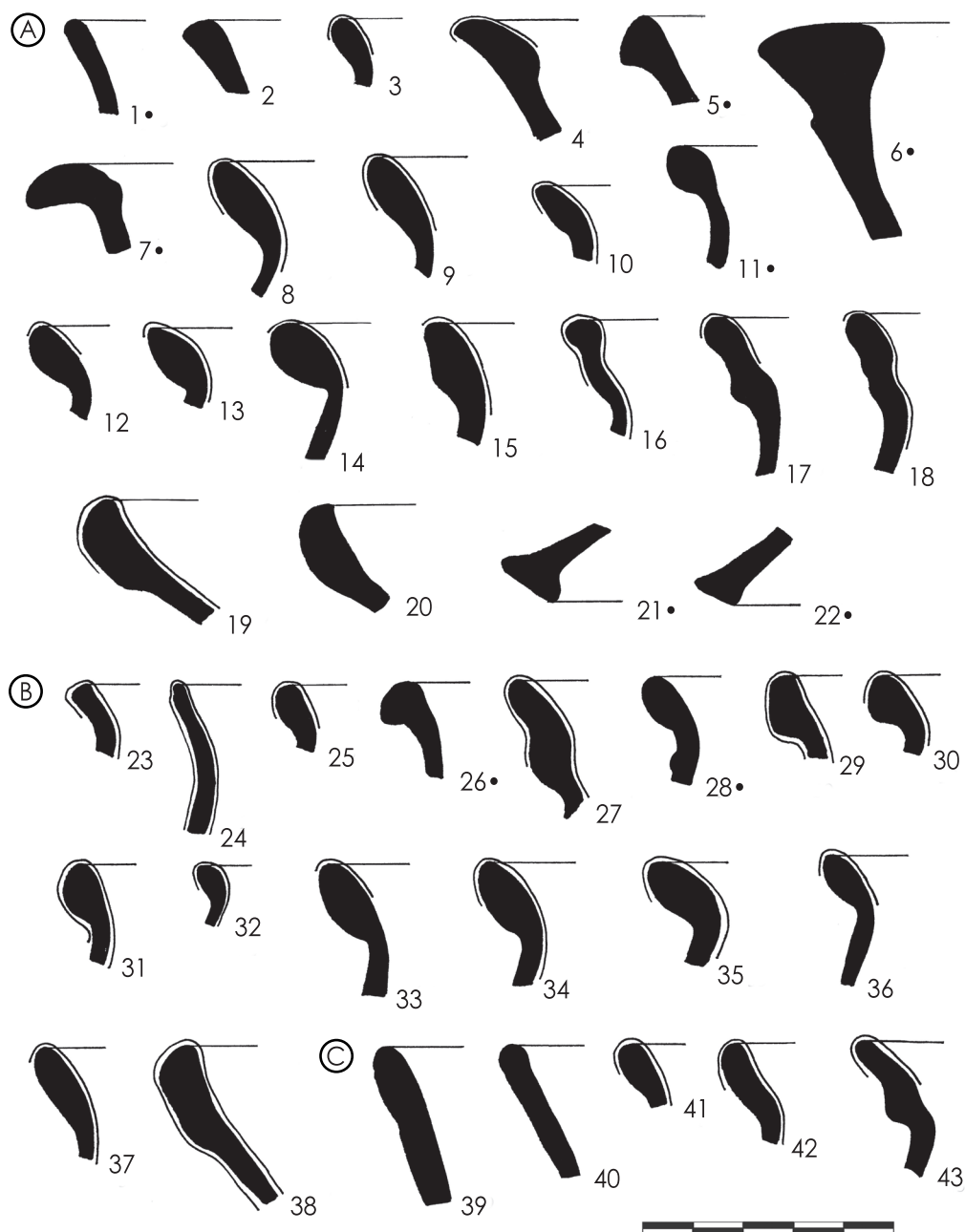
DRUH NÁDOBY	DOCHOVANÁ ČÁST	počet jedinců	nádob celkem	nádob celkem %
Džbán	okraj s částí plecí	5	6	2,8
	okraj s výlevkou	1		
Hrnec	okraj	29	29	13,4
Hrněk	téměř celý tvar	1	1	0,5
Mísa	okraj	3	3	1,4
Neurčeno	dno	25	158	73,1
	hrdlo	3		
	okraj	10		
	ucho	1		
	ucho s částí okraje	2		
	výduf	113		
	výduf s náznakem ucha	4		
Pánev	část rukojeti	4	10	4,6
	dno s částí výdutě	1		
	dno s nožkami	1		
	nožka	2		
	okraj	2		
Poklička	horní část s úchytkou	1	3	1,4
	okraj	2		
Mísy s talířovým podokrajím	okraj	4	6	2,8
	téměř celý tvar	2		
Celkem		216		100

rovněž nebylo možné určit velikost nádob. Poměrně často se však objevují subtilnější okraje, které přísluší spíše menšímu průměru nádob. Výška rekonstruovaného hrnečku je 12,8 cm, průměr okraje 8 cm, průměr maximální výdutě 12 cm a průměr dna 9 cm. Průměr okraje jedné z talířovitých mís dosahuje 23 cm a jeho výška je 6,5 cm, průměr druhé rekonstruované mísy pak 24 cm a výšky 7 cm. Síla střepu se pohybuje v rozmezí od 2 do 6 mm (s většinovým zastoupením síly 3-4 mm), jen výjimečně se objevují silnější střepy. O průběhu depozičních a postdepozičních procesů svědčí kromě fragmentarizace také abraze keramiky. Téměř žádný z dochovaných fragmentů nemá zachované ostré hrany lomu. Také fakt, že většinu střepů nebylo možné přiřadit k ostatním, značí, že nádoby se do sklípku dostávaly pravděpodobně jako odpad již rozbité a neúplné.

Okraje džbánů byly formovány převážně do tvaru okruží s jedním nebo dvěma žlábkami (obr. 3: 16-18, 27, 43), pouze jeden fragment měl jednoduchý lehce ven vyhnutý okraj s ukončením zahnutým směrem dovnitř (obr. 3: 24). U hrnců dominuje ovalený okraj, v několika případech také s drobným prožlabením na vnitřní nebo vnější straně (obr. 3: 8-15, 29-37). Častěji se objevuje také jednoduchý, ven vyhnutý nerozšířený okraj (obr. 3: 1, 23, 42) nebo varianty okrajů ven vyhnutých s rozšířenou nebo zduřelou horní částí (obr. 3: 2, 4, 25, 41) a dvěma kusy je zastoupen okraj seřiznutý (obr. 3: 5, 26). Jedním kusem je zastoupen ovalený okraj hrnce s drobnou plastickou lištou oválného průřezu na hrdle (obr. 3: 28). Mísy mají okraj rovný jednoduchý (obr. 3: 39-40), palicovitě rozšířený (obr. 3: 6) a vodorovně vyložený s drobnou lištou na vnitřní straně okraje (obr. 3: 7). Okrajové fragmenty pánví jsou ovalené nebo ven vyhnuté s kyjovitým ukončením. Okrajové zlomky pokliček náleží k rozšířeným formám (obr. 3: 21-22). Talířovité mísy jsou ukončeny ovalenými okraji (obr. 6), okraji se zduřelou vnější částí (obr. 3: 19, 20, 38), okrajem se zduřelou vnější i vnitřní stranou a vyšším hráněným okružím se třemi žlábkami (obr. 7). Dna mají rozšířenou vnější část do menší či větší patky, méně se objevují zaoblená šikmá a hráněná šikmá i rovná dna. Zlomky uch jsou oválného průřezu a byla vyrobena tažením.

Jak již bylo řečeno, určující význam pro studium novověké keramiky má keramická třída. Veškerá stolní a kuchyňská keramika ze sklípku má jemně plavenou matrix, rozdíly se však objevují v hrubosti a typu ostřiva a kvalitě výpalu. U dvaceti jedinců byl zaznamenán výskyt velmi drobných zrníček slídy v keramickém těstě, která pravděpodobně tvoří přirozenou příměs písků používaných k ostření keramiky. V jednom případě byl zaznamenán větší obsah slídy tvořené většími zrníčky. Vazba obsahu slídy na určitou keramickou třídu však nebyla pozorována. Keramika z uherskobrodského sklípku byla rozdělena do 9 keramických tříd na základě charakteru ostřiva a typu a kvality výpalu (tab. 4). Největšímu zastoupení se dostává keramice s jemnozrnným ostřivem v podobě prachových částic, případně jemného písku vypálené poměrně kvalitně v oxidační atmosféře do odstínů okrové, oranžové a oranžovohnědé barvy, méně často se objevují odstíny krémové a cihlově červené barvy (KT01). Vazba určité keramické třídy na tvar nádob vzhledem k velké fragmentárnosti nebyla v souboru zjištěna. Na základě keramických tříd se částečně vyděluje středověká keramika, která byla pálená v redukční atmosféře. Ovšem ne všechny redukčně pálené fragmenty bylo jednoznačně možné datovat do středověku.

Výzdoba byla zjištěna pouze u 13 jedinců, z nichž 7 bylo zdobeno malováním (obr. 4: 1-4). U redukčně pálené keramiky, která svým charakterem náleží ještě do období

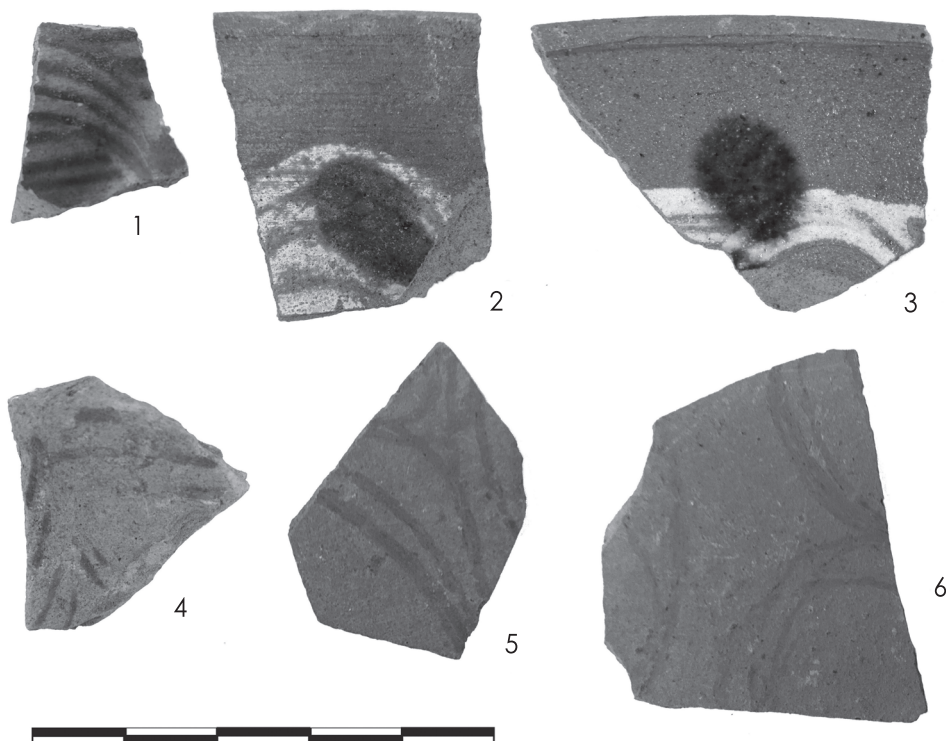

Obr. 3: Vybrané okraje keramických nádob v jednotlivých vrstvách
(tečkou jsou označeny okraje středověké keramiky).

Tab. 4: Přehled determinovaných keramických tříd a jejich vlastností.

Keramická třída	Ostřivo (hrubozrnnost)	Ostřivo (typ)	Výpal (typ)	Výpal (kvalita)	Barva střepu	Počet jedinců	Typ nádoby
KT 01	Jemnozrnné	Prach a jemný písek	Oxidační	Středně tvrdá až tvrdá	Krémová, okrová, oranžová, oranžovohnědá až cihlově červená	112	Neurčeno, džbán, hrnec, pánev, poklička, talíř
KT 02	Jemnozrnné	Prach a jemný písek	Oxidační	Velmi tvrdá	Okrová, oranžová, oranžovohnědá až cihlově červená	36	Neurčeno, džbán, hrnec, hrnek, pánev, talíř
KT 03	Jemnozrnné až středně zrnité	Prach a písek	Oxidační	Středně tvrdá až tvrdá	Oranžová, oranžovohnědá, cihlově červená, hnědá	16	Neurčeno, džbán, hrnec, pánev, talíř
KT 04	Jemnozrnné až středně zrnité	Prach a písek	Oxidační	Velmi tvrdá	Okrová, oranžová, oranžovohnědá až cihlově červená	10	Neurčeno, pánev
KT 05	Jemnozrnné	Prach a jemný písek	Redukce	Středně tvrdá až tvrdá	Středně šedá se světlejším jádrem, objevuje se tmavě šedý vnější povrch	22	Neurčeno, hrnec, poklička
KT 06	Jemnozrnné	Prach a jemný písek	Redukce	Velmi tvrdá	Středně šedá se světlejším jádrem, objevuje se tmavě šedý vnější povrch	3	Neurčeno
KT 07	Jemnozrnné až středně zrnité	Prach a písek	Redukce	Středně tvrdá až tvrdá	Středně šedá se světlejším jádrem, hnědošedá barva	9	Neurčeno, hrnec
KT 08	Jemnozrnné až středně zrnité	Prach a písek	Redukce	Velmi tvrdá	Tmavě šedá se světle hnědošedým jádrem	1	Neurčeno
KT 09	Středně zrnité	Písek	Redukce	Středně tvrdá až tvrdá	Středně až tmavě šedá, objevuje se světlejší jádro	8	Neurčeno, mísa, poklička

středověku a do objektu se dostala jako intruze, se objevuje výzdoba v podobě mělkých žlábků na výduti. Několika fragmenty jedné nádoby je zastoupena poněkud netradiční výzdoba vlešťováním motivů na oxidačně pálený červený povrch nádoby (obr. 4: 5, 6). Vlešťované motivy kruhů, spirál, oblouků a pásku jsou běžnou součástí raně novověkých keramických souborů, avšak vždy se jedná o redukčně pálenou zakuřovanou keramiku tmavě šedé barvy. V jednom případě se objevil celý leštěný vnější povrch nádoby. Dvě z talířovitých mís byly zdobeny bílou malbou v podobě vlnovek, jejichž uskupení do nějakého motivu je bohužel nerozeznatelné. Přes bílé linie se v některých místech objevuje ještě drobný ovál světle zelené glazury a celý vnitřní povrch je následně překryt transparentní glazurou. Výzdobu stejného charakteru má i další drobný zlomek, pravděpodobně ze dna. Na dalším zlomku byla zjištěna výzdoba v podobě hnědých linií na světle zelené glazuře. Je-

Obr. 4: Výběr zdobených fragmentů novověké keramiky. |

den z keramických fragmentů byl na vnitřní straně opatřen souvislým nátěrem světle hnědou hlinkou. Částečně rekonstruovatelný výzdobný motiv lze najít na bíle glazovaném hrnečku, jenž je na přední straně zdoben černou malbou s květinovým motivem. Spodní a horní část hrnečku je ještě dozdobena třemi mělkými žlábkami (obr. 5). Také jedna z talířovitých mís nesla výzdobu malováním v podobě tenkých linií provedených zelenou barvou do motivu stroměčku. Tyto stroměčky se nachází v centrální

Obr. 5: Rekonstruovaný soudkovitý hrnek s oboustrannou bílou glazurou a malovaným květinovým motivem na přední straně (fajáns). |

Obr. 6: Rekonstruovaná talířovitá mísa s malovanou výzdobou. |

Obr. 7: Rekonstruovaná talířovitá mísa s plošnou tmavě zelenou glazurou. |

části a na podokrají. Kromě ústředního motivu jsou na míse patrné ještě zbytky bílé a černé glazury, které tvořily vedlejší lineární motiv (obr. 6). Druhá rekonstruovaná talířovitá mísa byla zdobena pouze tmavě zelenou glazurou s přesahem přes okraj (obr. 7). K oběma rekonstruovaným talířovitým mísám lze nalézt přímé analogie v rámci intravilánu města, a to ve výše zmíněném souboru z lékárenské studny „U zlatého pelikána“ ze zadního traktu domu čp. 164 (PAVELČÍK 1990; 1992, 5, 7; 1993, 93-94).

Glazura se objevuje na 104 jedincích (tab. 5) a u dvou zlomků lze předpokládat průhlednou glazuru minimálně na vnitřním povrchu nádob, a to na základě zbytků malby právě na vnitřním povrchu. Vazba jednoho typu glazury na keramickou třídu se nepotvrdila, avšak u některých glazur je zastoupení jedné třídy dominantní. Příkladem může být tmavě zelená glazura, která se objevuje převážně na keramice třídy KT01, žlutá glazura v návaznosti na třídu KT02 nebo oranžová glazura s třídou KT01. Používání glazury bylo značně variabilní, jak v oblasti barevných kombinací, tak i umístění a stylu glazování. U 25 jedinců se v glazuře objevily černé, případně tmavě zelené tečky, které značí přítomnost nečistot v glazuře. Glazura na některých fragmentech (celkem 15) byla ve špatném stavu dochování, většinou částečně seřtená a bez lesku. Ve dvou případech byla natolik poškozená, že bylo velmi těžké určit její původní barvu a umístění na předmětu.

Při dataci hodnoceného souboru keramiky se lze opřít o nález mince pod podlahou sklípku. Vzhledem k vročení mince do roku 1700 a předpokladu, že sklípek po určitou dobu plnil svoji funkci, je pravděpodobné, že nejstarší keramika nalezená v zásypu sklípku bude odpovídat zhruba polovině 18. století. Velká fragmentarizace, kvůli níž nelze postihnout charakteristické prvky, jako jsou například změny ve tvarech nádob, souběžně s chybějícími publikovanými soubory keramiky z 18. století, které by sloužily ke komparaci (podrobněji publikovaná je zejména raně novověká keramika z 16. a 17. století), nedovoluje podrobnější datování nálezového celku. Při interpretaci je tak možné se opřít pouze o obecné vývojové tendence, kterými novověká keramika prochází.

Na rozdíl od středověku dochází v následujícím období 16. až poloviny 17. století k oddělení dvou proudů keramické produkce. První skupinu tvoří zejména režná hrnčína sloužící jako univerzální nádobí pro vaření a běžné stolování, která se používala až do 19. století. Glazura na hrnčině se objevuje zejména uvnitř nádob a časté bylo glazování pouze na okrajích. Funkci reprezentačního stolního nádobí u nižších vrstev plnila zdobená keramika. Od 18. století se k těmto výrobkům přidávají i rukodělné fajánse a od 19. století manufakturní bělnina. Ve druhé polovině 19. století pak nahrazuje hrnčinu rukodělná bělnina, polokamenina a kamenina. Druhou skupinou je keramika určená pro vyšší společenské vrstvy, ke které náleží zejména stolní nádobí v podobě fajánsí, kamenin a porcelánů. Tyto typy keramiky však nepřinášely veškeré potřebné tvary zejména pro přípravu jídel a tak se i ve vyšších společenských vrstvách rovněž objevují výrobky lidové keramiky (VÁLKA 2014, 120-126; SCHEUFLER 1961, 49; SCHEUFLER 1983).

Mezi kuchyňskou keramikou jsou nejběžnějším typem nádob hrnce, které tvoří i velkou část prezentované uherskobrodské keramiky. Tvary hrnců se vyvíjí obecně od vejčitých z konce 15. až počátků 16. století, přes soudkovité objevující se po polovině 16. století až po hrnce s esovitou profilací, jež nastupují od poloviny 17. století. Okraje

Tab. 5: Základní přehled glazur, jejich stylu a umístění. OS – obě strany, ViS – vnitřní strana, VeS – vnější strana, U – ucho, S – souvislá glazura, C – cákanec, Ce – větší počet cákanců, Z – zbytky odloupané glazury.

Glazura - barva 1	Glazura - barva 2	Glazura (umístění)	Glazura (styl)	Další výzdoba	Jedinců
Bílá		OS	S	Malba černou na přední straně (květinový motiv), tři žlábký na spodní straně	1
Hnědá		ViS	S		3
		U	S		1
		ViS	Z		3
	Tmavě zelená	ViS/VeS	S		1
Olivově zelená		OS	Ce		1
		ViS	S		1
		U	S		4
		ViS	S		1
Oranžová		ViS přes okraj	S		1
		ViS	S		3
		ViS	Z		1
	Tmavě zelená	ViS	S/Ce		2
Průhledná		ViS	S		1
		ViS	S	Bílá malba na vnitřní straně s cákanci zelené glazury	4
		ViS	Z	Malba černou, zelenou a bílou glazurou ViS, motiv vlnovek, hustě pod sebe	2
		ViS	Z		6
		VeS	S		1
		ViS přes okraj	S		2
		OS	S		1
		ViS	C		1
	Olivově zelená	ViS/U	S		1
	Olivově zelená	ViS/U	S		1
	Zelená	ViS přes okraj	S/C		1
	Zelenohnědá	ViS/VeS	S/C		1
Světle hnědá		U	S		1
		ViS	S		1
Světle zelená		ViS/VeS	S/ C		1
		ViS	S		2
		ViS přes okraj	S		2
		U	S		1

Tmavě hnědá		ViS přes okraj	S		1
		U	Z		1
		OS	S		1
		ViS	S		2
		ViS přes okraj	S		5
		U	S		2
		VeS	S		1
	Zelenohnědá	OS	S		1
Zelená		U	C		1
		ViS	S	Malba hnědou ViS, motiv nelze určit	1
		U	Z		2
		OS	S		1
		U	S		1
		ViS okraje	S		3
		ViS	C		2
		ViS	S		1
	Tmavě hnědá	ViS/VeS	S		1
Zelenohnědá		ViS	C		1
		ViS	S		6
		ViS přes okraj	S	Hnědá hlínka ViS	1
		ViS přes okraj	S		4
		U	S		5
	Zelenohnědá	U/ ViS	S/C		1
Žlutá	Zelená	ViS/na nožce	S/C		1
		ViS/VeS	S/ C		1
		ViS	S		2
Žlutozelená		ViS	S	Bílá malba na vnitřní straně s cákanci zelené glazury	1
Žlutozelená		VeS	S	Zbytky zeleného malování ViS	1

hrnců, nejčastěji ovalené, přehnuté, esovitě profilované nebo okružní, již nejsou důležitým chronologickým vodítkem, jak tomu bylo ve středověku. Rovněž výzdoba se omezuje na jednu, dvě nebo více rýh umístěných na podokrají, ojediněle se objevuje také tordování okraje. Ucha novověkých hrnců jsou tažená a vyrůstají přímo z okraje. Na rozdíl od středověkých uch, která jsou často prožlabená, se na novověkých exemplářích prožlabení nevyskytuje. Doložené je však náznakové rozdělení ucha jednou nebo dvěma rýhami. K připojení spodní části ucha k nádobě dochází v polovině výdutě a objevuje se také výrazný otisk prstu v místě přimáčknutí konce k nádobě. U polévaných hrnců je běžným jevem glazování okraje tmavší barvou, zatímco zbytek vnitřní strany nádob má glazuru světlou (BLAŽKOVÁ 2013, 191-192; SCHEUFLER 1961, 49; PAJER 2015, 213-214; PAJER 1983, 38-45; PAJER 1982, 61-68).

Pánve se ze svých středověkých předloh s nízkými šikmými stěnami, vně oblým okrajem a nízkými nožkami vyvíjí k vyšším a větším tvarům. Nožky tvoří buď polovinu celé nádoby, nebo jsou větší a stěny nádob jsou takřka kolmé nebo vyduté. V průběhu 17. a 18. století se často objevují také pánve menších rozměrů, jejich nožky jsou na koncích ohnuty směrem nahoru. Se zahnutím okraje nožky se ovšem můžeme setkat už i dříve. Rovněž držadlo pánví se v novověku zvyšuje a bývá ukončeno obvodovou lištou, která zamezuje nasazení dřevěné rukojeti do držadla. Okraje pánví jsou značně variabilní od vodorovných přes ovalené, esovitě prohnuté okraje k lištovitým okružím. Vnitřní strana pánví s přesahem přes okraj je glazovaná a nežádka jsou cákance glazur také na nožkách nebo držadlech. Výzdoba pánví se od středověku redukuje na sporadicky se vyskytující rýhu pod okrajem (BLAŽKOVÁ 2013, 209-210; PAJER 1983, 30-33; PAJER 1982, 56-59). Součástí kuchyňské keramiky jsou rovněž pokličky, které už ke konci středověku přechází do nižších zvonovitých tvarů a během vývoje se nadále snižují. Knoflík sloužící k uchopení je většinou nedbale modelován (BLAŽKOVÁ 2013, 210; PAJER 1983, 37; PAJER 1982, 60-61).

Stolní keramiku reprezentují v uherskobrodském souboru džbány, mísy s talířovitým podokrajím a hrnek. Stejně jako hrnce prošly džbány výraznou proměnou zejména ve tvaru nádoby. Na středověkou tradici částečně navazují džbány vejčitých tvarů, které jsou ale v novověku nižší a u dna se výrazně zužují, okraje jsou rovněž podobné středověkým, jen se více vyklání směrem vně. Další skupinu tvarů tvoří výrazně baňaté džbány s kolmým límcovitým okrajem, oválné ucho je připojeno k žeburu na okraji. Džbány těchto tvarů vychází z habánské inspirace. Glazura je na džbáněch umístěna většinou z obou stran, přičemž vnější povrch nese tmavou glazuru a vnitřní povrch výrazně světlejší. Na vnějším povrchu lze často pozorovat výzdobu hlinkami, mramorováním nebo flamováním. Dále se objevují džbány se štíhlým vejčitým tělem, vysokým kolmým nebo límcovitým okrajem a plastickým nebo malovaným dekorem, jehož původ lze hledat v prostředí německých kamenin. Zvláštní typ představují tzv. chladicí džbány s uzavřeným hrdlem a profilovaným okrajem. Tyto tvary se objevují od 2. poloviny 16. století a mimo okraje, hrdla a části ucha jsou většinou rezné (BLAŽKOVÁ 2013, 211-212; PAJER 1982, 69-72; PAJER 1983, 46-50).

Výskyt mís s talířovitým podokrajím/talířovitých mís lze zaznamenat od první třetiny 16. století. Talířovité mísy jsou spojené převážně s polévanou keramikou. Ovšem výskyt jednobarevných mís se redukuje na úkor výrobků s engobovou výzdobou překrytou průhlednou glazurou. Malba bílou hlinkou na rezném povrchu s následným překrytím transparentní glazurou pochází pravděpodobně z novokřtěnských dílen,

zatímco co malba na engobovaný povrch bez glazury odkazuje na místní původ. Ústřední malovaný motiv se nachází na dnech mís, na stěnách je možné většinou spatřit doplňující geometrický motiv s dekorem v podobě drobných motivů na okraji. Na rozdíl od hlubokých mís a pernic sloužily tyto mísy pravděpodobně k servírování jídla, nikoli jeho přípravě (PAJER 1982, 52-54; PAJER 1983, 27-30; PAJER 2015, 216; BLAŽKOVÁ 2013, 212). Čtyři z nalezených zlomků mís s talířovitým podokrajím je možné na základě malby na režném povrchu s transparentní glazurou spojit právě s Novokřtenci.

K novokřtenské produkci lze z uherskobrodské keramiky přiřadit také výše zmíněný soudkovitý hrnek s oboustrannou bílou glazurou, která je pro tento typ keramiky příznačná. Malba na přední straně hrnku zobrazuje květinový motiv pouze v obrysu vytvořeném tmavou manganovou polevou. Manganová poleva představovala nejméně nákladnou součást ze složek, které se při výrobě fajánsí používaly. Vyráběla se z manganové rudy přidáním prášku do bílé polevy. Vypálením pak vzniklo syté hnědofialové zabarvení. K rozvoji používání manganové barvy pro kontury došlo až kolem roku 1610. Pro fajánsi neobvyklý typ hrnků převzali novokřtenci ze své hrnčičské výroby a výskyt soudkovitých tvarů (oproti kulovitým) je ojedinělý (PAJER 2001, 123, 132, 151).

Intruze středověké keramiky lze na základě charakteru hmoty a krajové profilace datovat do pokročilého 14. až 15. století. Tomu by pak odpovídala také datace okolních vrcholně středověkých objektů v okolí sklípku (obr. 1: B).

Kachle

Menší část souboru novověké keramiky je tvořena zlomky kachlů s čelní vyhřívací stěnou, jeden kachel náleží do kategorie římsovitých. Celkem se jedná o 45 zlomků, ze kterých bylo možné identifikovat 34 jedinců (tab. 1). Absence citlivějších prvků však nedovoluje jejich přesnější dataci. Hmota pro výrobu kachlů obsahuje přirozenou příměs slídy a středně zrnité písčité ostřívo. Pouze v jednom případě nebyla u zlomku kachle patrná žádná příměs slídy. Výpal je poměrně kvalitní a probíhal v oxidační atmosféře do světle oranžových, oranžových a cihlově červených tónů. Převážnou část dochovaných kachlů tvoří zlomky boční stěny, případně s částí čelní vyhřívací stěny. Devět z dochovaných kachlů neslo zelenou glazuru na čelní vyhřívací stěně a jeden fragment byl glazován hnědě. Ve třech případech byla glazura značně poškozena korozí a u dalších tří zlomků bylo možné identifikovat pouze zbytky glazury. Ostatní zlomky kachlů byly režné. Na několika fragmentech byla zjištěna reliéfní výzdoba (obr. 8: 1-3). Motivy však nebylo možné z důvodů fragmentarizace určit. Reliéfně zdobené byly, až na dva zeleně glazované jedince, režné kachle. Ve dvou případech bylo možné fragmenty spojit dohromady a získat tak takřka kompletní kachle. Obě tyto kachle dosahovaly délky strany 23 cm a výšky 8 cm.

Sklo

Bohatou keramickou kolekci ze sklípku doplňuje dále 11 skleněných artefaktů. Determinovat se podařilo drobný poškozený pohárek s rytým dekorem, část hladké číšky nebo pohárku, hrdlo láhve, drobný zlomek opálového skla zdobený malbou a několik dalších drobných zlomků, včetně fragmentů okenního skla. Nejreprezentativnější nález představuje pohárek s odlomenou stopkou a trychtýřovitou kupou zdobenou broušeným rostlinným dekorem (obr. 8: 5). Vyroben byl z čirého bezbarvého

skla. Výška kupy dosahovala 90 mm. Podobně zdobené poháry byly v městském prostředí používány na konci 17. a v první polovině 18. století. Jako příklad lze uvést analogické nálezy z Brna, ulice Josefské 7 a Kobližné 4 či z Bratislavy, ulice Panské 16 a Sedlářské 5 (SEDLÁČKOVÁ – ROHANOVÁ et al. 2016, 131, 184, Fig. D10, D69, D70).

Ze stejného období pochází i horní část mírně kónické čísky nebo kupy poháru ze silnostěnného křídového skla (obr. 8: 6). Průměr dochovaného okraje je 50 mm. Křídové sklo podle písemných zpráv vynalezl zřejmě v roce 1688 huťmistr helmbašské huti Michael Müller, který současně vyráběl i sklo křišťálové. Na konci 17. století již byla výroba křídového skla v českých zemích běžná, zatímco křišťálové sklo kvůli náročnosti jeho výroby zůstávalo určeno pro významnější zakázky. Nádobý z křišťálového i křídového skla zdobené glyptickými technikami byly vyráběny v českých sklárnách ve 2. polovině 17. až 18. století (více viz DRAHOTOVÁ et al. 2005, 213-227).

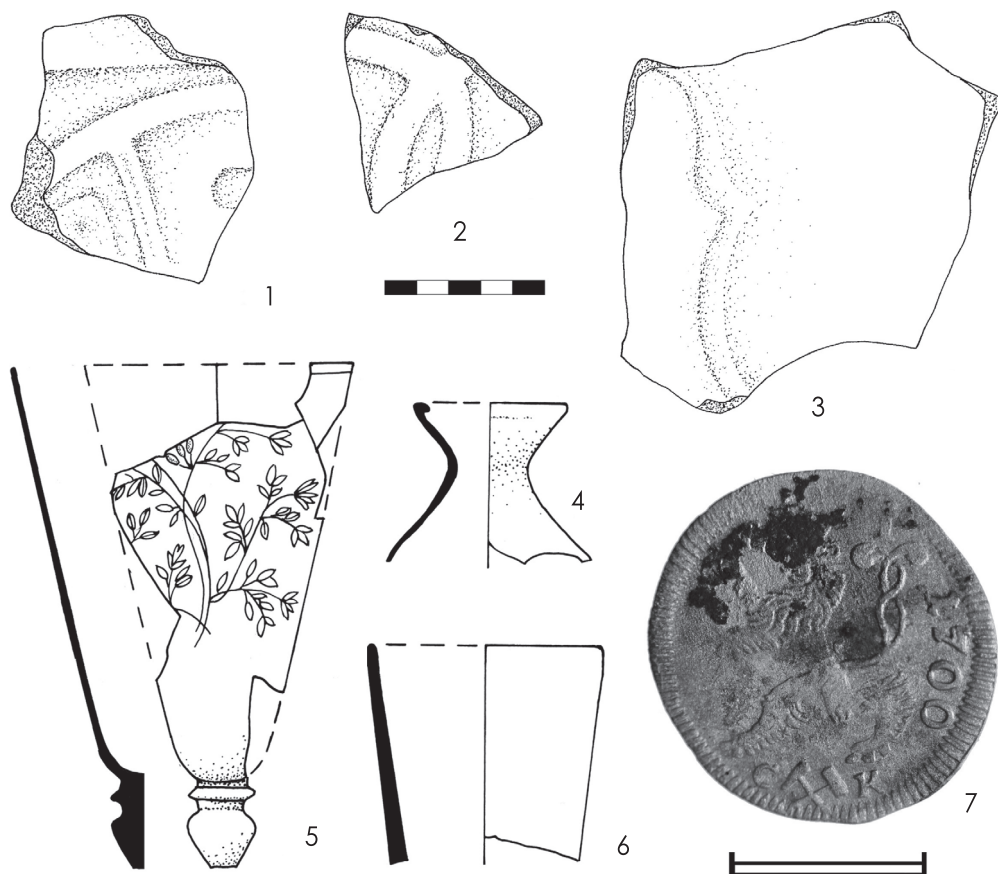
Láhve jsou v objektu 531 zastoupeny dvěma exempláři – z menší láhve, zřejmě určené ke skladování tekutin či lékárenských tinktur, pochází jen nízké hrdlo z nazelenalého skla (obr. 8: 4), s průměrem okraje 33 mm. Láhve a lahvičky tohoto typu patřily v 17. a 18. století mezi běžný sortiment, a proto se v archeologických kontextech řadí mezi poměrně četné nálezy. Z druhé láhve se zachoval jen zlomek zvlněné stěny z bezbarvého čirého skla. Nádobý se zvlněnými konkávně - konvexními stěnami byly na našem území vyráběny v období baroka, v archeologických souborech se pak vyskytují od poloviny 17. století (POCHE et al. 1970; DRAHOTOVÁ et al. 2005, 174, obr. 15:5-7).

Kromě dutého skla bylo nalezeno také několik zlomků okenních tabulek. U okenního skla se ovšem často potýkáme s obtížnou datací kvůli jeho dlouhé životnosti. Z okenních tabulek pochází celkem 7 zlomků. Zastoupeny jsou různé barevné variety skla, a to nazelenalé (1 ks), lehce namodralé (4 ks) a čiré bezbarvé (2 ks). V jednom případě pak nemůžeme vyloučit příslušnost zlomku spíše ke čtyřboké láhvi. Tabulové sklo bylo vyráběno především pomocí válcové metody, která byla používána ve středověku a znovu se objevila od poloviny 17. století (DRAHOTOVÁ et al. 2005, 210). Všeobecně můžeme konstatovat, že nálezy zlomků skleněných okenních tabulek patří k dalším nejčastějším nálezům skelné produkce v archeologických kontextech barokního stáří.

Kovové artefakty

Kategorii metalických artefaktů z objektu 531 zastupuje 8 předmětů ze železa a 2 z barevných kovů. Většinu železných nálezů můžeme zařadit do skupiny stavebních kování. Reprezentovány jsou čtyřmi drobnými kovanými hřebíky s polokulovitou nebo plochou hlavicí (z jednoho se dochoval pouze dřík), dveřním pantem s trnem (délka trnu 70 mm, průměr 12 mm) a poškozeným osmičkovitě tvarovaným kováňím petlice. Dále byl v zásypu sklípku objeven malý nožik s odlomenou špičkou čepele a zachovaným nýtkem pro rukojeť (dochovaná délka = 93 mm, šířka čepele na hřbetu = 4 mm, výška čepele = 1,4 mm) a podlouhlý obdélně tvarovaný kus železa, jehož jeden okraj je vyhnutý nahoru a druhý mírně stočen v tuleji. Bližší funkční zařazení bohužel není vzhledem k zachování předmětu možné.

K artefaktům z barevných kovů náleží drobný mosazný špendlík s kulovitou hlavicí (délka = 27 mm) a již výše zmíněná mince. Peníz byl identifikován jako ½ krejcaru Leopolda I. (obr. 8: 7). Jedná se o jednostrannou stříbrnou minci vyraženou v min-

Obr. 8: Vybrané nálezy kachlí (1-3) a fragmentů skleněných nádob (4-6), ½ krejcar Leopolda I. (7). |

covně v Kutné Hoře. Tento nominál byl ražen mezi lety 1657 až 1705. Mince z objektu 531 nese na aversu znak dvouocasého lva a letopočet 1700, čímž se zařazuje do posledního období jejich ražby mezi lety 1696–1705.

Archeozoologický materiál

Významnou složkou výplně zájmového objektu byl rovněž osteologický materiál. Analyzováno bylo celkem 494 zvířecích kostí a jejich fragmentů (vr. A – 206 ks, B – 240 ks, C – 48 ks). Z hlediska druhového spektra se jednalo především o kosterní pozůstatky domácích zvířat, a to jak savců, tak i ptáků (tab. 6). Zastoupen je tur (*Bos taurus*), ovce/koza (*Ovis aries/Capra hircus*), prase (*Sus domestica*), kur (*Gallus domestica*) a husa (*Anser domestica*). Lovná fauna je reprezentována pouze zajícem polním (*Lepus europaeus*). Zaznamenány byly také kosti drobných hlodavců (*Rodentia sp. indet.*), které je ovšem možné považovat za recentní, s ohledem na jejich způsob života (vyhrabávání nor v již zanesených objektech).

Tab. 6: Celkové druhové zastoupení zvířat. SV – jedinec střední velikosti (ovce/koza, prase), SV pták – pták střední velikosti (kur, husa), VV – jedinec velké velikosti (tur).

DRUH		ks	%
Tur domácí	<i>Bos taurus</i>	104	58,5
Kur domácí	<i>Gallus domestica</i>	26	12,3
Ovce/koza domácí	<i>Ovis aries/Capra hircus</i>	22	10,4
Prase domácí	<i>Sus domestica</i>	17	8
Husa domácí	<i>Anser domestica</i>	15	7,1
Zajíc polní	<i>Lepus europaeus</i>	6	2,8
Hlodavci	<i>Rodentia sp. indet.</i>	2	0,9
Celkem		192	100
VELIKOSTNÍ KATEGORIE		ks	%
SV		179	59,3
VV		92	30,4
SV pták		31	10,3
Celkem		302	100

Zlomkovitost souboru a anatomické zastoupení jednotlivých kostí poukazuje na skutečnost, že se jednalo o zbytky kuchyňského odpadu, který obsahoval kosti více či méně bohaté na svalovou hmotu (fragmenty obratlů, žeber, částí dlouhých končetin aj.). Výrazně byly v materiálu zastoupeny kosti autopodií, především prstních článků tura (tab. 7). Získávání kosterní svaloviny člověkem se na kostech projevilo také v podobě stop řezání a sekání: např. na pánvi nebo žebrech.

Distribuce věku hospodářských druhů (tur, ovce/koza, prase) na základě přirůstání epifyz kostí poukazuje na kombinovanou užitkovost zvířat (tab. 8), která byla využívána nejen jako masitý zdroj potravy, ale svoji roli sehrála i v sekundárních produktech (chov, mléčná produkce, vlna). Na jednom proximálním prstním článku tura byly pozorovány zátěžové patologie, proto je možné se domnívat, že skot mohl být využívan k tahu nebo jiné práci.

Analýz archeozoologického materiálu z období novověku je v českých zemích prozatím publikováno výrazně méně než z předešlé éry vrcholného středověku. Přesto můžeme nalézt alespoň několik prací umožňujících porovnání druhového složení a podíl domácích zvířat i lovné zvěře. Nutno je také zmínit, že přestože byly novověké kontexty v Uherském Brodě archeologicky již mnohokrát zkoumány, dosud nebyl z žádné z lokalit proveden patřičný rozbor osteologického materiálu. Nejbližší lokality vhodné pro možné porovnání představuje Uherské Hradiště – ulice Dlouhá (BARTÍK et al. 2015) a Veselí nad Moravou – zámek (ŠŮVOVÁ 2015). Další dostupné analýzy kostí z 16. – 18. století pocházejí také například z Brna – Dům Pánů z Lipé, zámku v Bečově, zámku v Chanovicích (ŠŮVOVÁ 2014; souhrnně 2015) či ze studny měšťanského domu v Českém Krumlově (PREUSZ 2014). Pro všechny soubory je společná nepřilíš překvapující převaha domácích druhů zvířat nad lovnou faunou. Mezi domácími zvířaty pak u všech souborů zaujímá první místo v druhovém složení tur domácí, následovan menšími hospodářskými kopytníky (zejména ovci/kozou). Společným

Tab. 7: Zastoupení anatomických částí u jednotlivých druhů.

Typ koťi	Tur domácí	Kur domácí	Ovce/koza domácí	Prase domácí	Husa domácí	Zajíc polní	Celkem
Násadec na roh	8	-	-	-	-	-	8
Lebka	1	-	-	4	-	-	5
Horní čelist	-	-	1	1	-	-	2
Spodní čelist	2	-	2	1	-	-	5
Volné zuby	8	-	-	3	-	-	11
Jazyk	1	-	-	-	-	-	1
Vidlice	-	1	-	-	1	-	2
Hrudní kost	-	-	-	-	4	-	4
První krční obratel	1	-	1	-	-	-	2
Obratel	3	4	5	4	-	-	16
Kost křížová	-	-	-	-	-	1	1
Lopatka	1	1	-	1	2	-	5
Zobcovitá kost	-	1	-	-	2	-	3
Pažní kost	2	3	-	-	1	1	7
Vřetenní kost	1	1	2	-	-	-	4
Loketní kost	3	2	3	2	2	-	12
Pánev	4	5	2	-	-	2	13
Stehenní kost	1	3	3	-	-	1	8
Holenní kost	1	2	-	1	-	-	4
Lýtková kost	-	1	-	-	-	-	1
Zápěstní/zánártní kost	4	-	-	-	-	-	4
Záprstní	1	1	2	-	-	-	4
Nártní	-	1	-	-	3	-	4
Záprstní/nártní kost	4	-	-	-	-	-	4
Prstní článek	58	-	1	-	-	1	60
Celkem	104	26	22	17	15	6	190

znakem uvedených lokalit je také oproti období vrcholného středověku nižší podíl prasete domácího (zpravidla do 20 % souboru). Na většině lokalit se objevily menšími podíly také další druhy savců. Patří mezi ně především nálezy koně, kočky a psa. Pravidelnou složkou ve spektru domácích zvířat ze sledovaného období jsou rovněž pozůstatky drůbeže, mezi kterou převládá kur domácí. V rámci analyzovaného souboru z Uherského Brodu je jeho zastoupení rovněž poměrně vysoké, a s 12,3% podílem se řadí na druhé místo mezi všemi doloženými taxony. Relativně běžný je pak výskyt hus. Co se týče lovných zvířat, jejich podíl oproti předešlému středověkému období rovněž klesá, přičemž jejich zastoupení v analyzovaných souborech zpravidla nepřekračuje řád několika málo procent. Z konkrétních lovných zvířat se nejčastěji objevují zajíc, srnec, jelen a prase divoké. Na některých lokalitách se setkáváme i s doklady konzumace ryb, v uherskobrodském souboru je ovšem proza-

Tab. 8: Věková struktura hospodářských zvířat (uvedeno v měsících).

Věk / Druh	Tur domácí	Ovce/koza domácí	Prase domácí	Celkem
18-24	1	-	-	1
< 12	2	-	-	2
< 18	22	-	-	22
< 36	-	2	1	3
< 42	3	-	1	4
< 84	1	-	-	1
> 10	1	2	-	3
> 16	-	1	-	1
> 24	14	-	-	14
> 28	-	2	-	2
> 30	1	-	-	1
> 36	3	-	-	3
> 42	1	1	-	2
Celkem	49	8	2	59

tím postrádáme. Nový pohled na zastoupení a míru využívání hospodářských zvířat v městském prostředí snad přinese analýza dalších novověkých objektů ze zkoumané parcely, ale i dalších lokalit v Uherském Brodě.

Ostatní nálezy

Součástí výplně objektu byly také běžné složky stavební sutě. Kromě několika celých cihel to byly i další drobné zlomky (obr. 2: B) a také několik fragmentů vápenné malty. Dále bylo přítomno několik kusů mazanice vypálené do odstínů oranžové barvy. Úlomky mazanice neobsahovaly žádné otisky konstrukčních prvků, viditelná byla v textuře pouze přítomnost výrazné organické příměsi v podobě plev. V případě nálezů mazanice pak nelze vyloučit možnost, že se jedná o další část intruze z okolních vrcholně středověkých objektů.

Závěr

Na konci 17. a počátku 18. století dochází k opětovnému hospodářskému a kulturnímu vzestupu Uherského Brodu. Město se postupně revitalizuje po útrapách, které zažívalo v období třicetileté války, a po dalších ničivých pohromách v 60. – 80. letech 17. století (obléhání Turky, morová epidemie, požáry). Tomu napomáhá také osvobození města od človecenství, které se mu dostává v roce 1700 od Dominika Ondřeje z Kounic. Ekonomický rozvoj města nezastavily ani vpády kuruců Františka II. Rákociho na počátku 18. století, jež postihly především jeho zázemí. Největší stavební rozvoj ve městě začíná po roce 1705 s nástupem hraběte Maxmiliána Oldřicha z Kounic-Rietbergu, který rozkvět města podporoval. Rapidně se zvýšil počet nových přistěhovalců, což mělo za následek znovu osidlování některých parcel, které ležely ladem opuštěné i několik desetiletí (KUČERA 1903; RŮŽIČKA 1969; ZEMEK 1972; 138-139; TOMEČEK 2002, 110-119).

Na základě výsledků záchranného archeologického výzkumu je zřejmé, že k nim s velkou pravděpodobností náležela i zkoumaná parcela na nároží dnešních ulic „U Sboru“ a „Komenského“. Někdy v této době zde byl nově osazen dům, jehož součástí byl patrně pod úrovní tehdejšího terénu (podlahy) také objekt 531. Přesnější podobu zástavby na počátku 18. století se nepodařilo zrekonstruovat, jelikož se z této doby nezachovaly žádné pozůstatky zděných konstrukcí ani jejich negativů. Určitou představu si můžeme udělat pouze na základě mladšího vyobrazení parcely v rámci císařských otisků stabilního katastru, kde je patrné, že v severozápadní části zkoumané plochy stávala menší stavba. Detailnější informace o sociotopografii a tehdejším majiteli pozemku snad přinese budoucí analýza písemných pramenů a historických dokumentů.

Zdokumentovanou zahlobenou strukturu vydlážděnou kamennými deskami a pálenými cihlami interpretujeme jako menší sklípek či spížku, která mohla sloužit jednak k ukládání potravin a jednak jako podpodlažní skříž k uschování cenností. Jako lednice pak byly interpretovány například tvarově i konstrukčně podobné objekty, objevené na jedné z městských parcel v Trnavě (NAGY 2012). Po chronologické stránce byl sklípek vybudován nejdříve v roce 1700, jak dokládá vnoření na minci určené jako ½ krejcar Leopolda I, která byla naplocho uložena přímo pod jedním z centrálních kamenů tvořících dno sklípku. Dle umístění mince, můžeme vyloučit, že se na svém místě ocitla při výstavbě sklípku náhodně. Vzhledem ke způsobu uložení nám uvedený nález mince přináší kromě samotného datování i doklad pověrečných praktik jeho stavitelů. Praktiky přinášení stavebních obětí, ukládání zvířat a předmětů, jež měly přinést spokojenost a štěstí obyvatelům domu máme doloženo jak etnograficky, tak archeologicky. Nejrozličnější způsoby ukládání obětí se objevují už od pravěku a ve středověku i novověku je máme doloženy ve městech i na vesnicích. Právě mince pak patří k nejrozšířenějšímu druhu domovní obětiny a měla přinášet obyvatelům domu bohatství (VAREKA 1994, 129). Aby bylo možné determinovat nález jako stavební oběť, měly by být splněny tři faktory: poloha nálezu souvisí s konstrukcí domu, dostal se na své místo během stavby objektu a jsou známy analogie na různých lokalitách (VAREKA 1991, 117). Z nejpodobnějších analogií můžeme uvést například nález mince související se zakládáním nové stavby z Malhostovic (okr. Brno-venkov). V domě čp. 15 byl učiněn nález trojníku Leopolda I. datovaný k roku 1669, který byl spolu s keramickou mísou uložen v dutině kamenných základů (MICHNA 1973, 37). Všechna výše uvedená kritéria uherskobrodský sklípek veskrze splňuje. Na základě nálezové situace a dalších doložitelných analogií lze tedy nález mince pod dlážděním interpretovat rovněž jako domovní obětinu, která měla zajistit blahobyt obyvatelům domu.

Výše uvedené výsledky analýz archeologického materiálu získaného ze zásypu sklípku nám dále dokreslují charakter hmotné kultury a část subsistenčně-ekonomického modelu odpovídajícího městskému prostředí na JV Moravě v průběhu 18. století.

Literatura:

BARTÍK, J., CHRÁSTEK, T., BĚHOUNKOVÁ, L., RAŠTICOVÁ, B., NOHÁLOVÁ, H., NOVOTNÝ, J., VAVRČÍK, H. 2015: Středověké opevnění Uherského Hradiště ve světle archeologického výzkumu v ulici Dlouhá. *Slovácko LVII*, 79–118.

BARTÍK, J., CHRÁSTEK, T., NOVOTNÝ, J. 2016: Uherský Brod (okr. Uherské Hradiště). *Přehled výzkumů* 57/2, 319–320.

BLÁHA, J. 1983: K vypovídacím možnostem olomouckého archeologického materiálu 15.–17. století. *Historická Olomouc a její současné problémy* 4, 307–315.

BLÁŽKOVÁ, G. 2011: Hmotná kultura Pražského hradu raného novověku ve světle archeologických nálezů. *Disertační práce* uložena na Universitě Karlově, Filozofická fakulta. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou.

BLÁŽKOVÁ DUBSKÁ, G. 2009: Finds of Early Modern period ceramics from cess pit B at Prague Castle. *Studies in Post-Medieval Archaeology* 3, 21–44.

CYMBALAK, T., MATĚJKOVÁ, K. 2012: Zpracování nálezů ze dvou odpadních jímek a úskalí jejich interpretace. *Staletá Praha* 28/2, 41–76.

ČERNOHORSKÝ, K. 1941: *Moravská lidová keramika*. Praha.

DOHNAL, M., VAŘEKA, P. 2003: Novověké artefakty z bývalého kapucínského kláštera v areálu někdejších kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v Praze 1 (zjišťovací výzkum v letech 1998–1999). *Archaeologica Pragensia* 16, 251–294.

DRAHOTOVÁ et al. 2005: *Historie sklářské výroby v českých zemích. I. díl: Od počátků do konce 19. století*. Academia Praha.

HIMMELOVÁ, Z., PROCHÁZKA, R. 1990: On the characteristic of some components of material culture and public health care of the town of Brno in the 16th–17th century. *Studies in Post-Medieval Archaeology* 1, 127–168.

JANČÁŘ, J. 1965: Lidová keramika na Slovácku od počátku 20. století. *Český lid* 52, 25–33.

JORDÁNKOVÁ, H., SEDLÁČKOVÁ, H. 2005: Skleněné střípky a keramické střepy z domácnosti Matouše Židlochovského. *Brno v minulosti a dnes XVIII*, 119–143, 636–650.

KRENN, M., KRASCHITZER, J., SCHÖN, D., WAGNER, J. 2007: Koch- und Tafelgeschirr des 18. Jahrhunderts. Ein Keramikfundkomplex aus Melk, Niederösterreich. *Fundberichte aus Österreich, Materialheft Riehe A Band 17*. Wien.

KUČERA, J. 1903: *Paměti král. Města Uh. Brodu*. Brno.

LEHNER, M. 2003: Die hochmittelalterliche bis frühneuzeitliche Keramik der Steiermark - Ein Überblick anhand von Neufunden. *Nearchos* 12, 131–141.

LOSKOTOVÁ, I. 1997: Keramika ze švédského zákopu před Brnem. *Archaeologia historica* 22, 309–313.

MACKIEWICZ, M. 2012: Nowożytna ceramika artystyczna z badań archeologicznych przy kościele św. Piotra i Pawła na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu. *Wratislavia antiqua, Studia z Dziejów Wrocławia* 17, 129–160.

MĚCHUROVÁ, Z. 1991: Předběžné výsledky výzkumu na Kapucínském nám. 5 a 8 v Brně. *Archaeologia historica* 16, 145–168.

MICHNA, P. 1973: Nález pozdně středověké stavební oběti, *Národopisné aktuality* 10, 37.

NAGY, P. 2012: Archeologický výskum na dostavbe hotela Holiday Inn v Trnave. *Archaeologia historica* 37, 113–132.

PAJER, J. 1982: Hromadný nález ze začátku 17. století ve Strážnici. *Strážnice*.

PAJER, J. 1983: Počátky novověké keramiky ve Strážnici. *Strážnice*.

PAJER, J. 2001: Novokřtěnské fajánse ze Strachotína. *Mikulov*.

PAJER, J. 2006: Studie o Novokřtěncích. *Strážnice*.

PAJER, J. 2015: Soubor novověké keramiky ze zámku. In: Plaček, M., Dejmal, M.: *Veselí nad Moravou, středověký hrad v říční nivě*, 212–217.

PAVELČÍK, J. 1962a: Uherský Brod – Areál židovny, č. 871 (U Slavičků). Nálezová zpráva uložena v archivu Slovákckého muzea, čj. 75/95.

PAVELČÍK, J. 1962b: Uherský Brod – Novostavba pošty. Nálezová zpráva uložena v archivu Slovákckého muzea, čj. 155/95.

PAVELČÍK, J. 1963: Uherský Brod – Široká ul., základy domu čp. 157. Nálezová zpráva uložena v archivu Slovákckého muzea, čj. 134/95.

PAVELČÍK, J. 1969a: Uherský Brod – Areál židovny, č. 871 (U Slavičků). Nálezová zpráva uložena v archivu Slovákckého muzea, čj. 120/95.

PAVELČÍK, J. 1969b: Uherský Brod – ul. Pecháčkova. Nálezová zpráva uložena v archivu Slovákckého muzea, čj. 187/95.

PAVELČÍK, J. 1970: Uherský Brod – ul. Primátora Hájka, studna. Nálezová zpráva uložena v archivu Slovákckého muzea, čj. 118 a 119/95.

PAVELČÍK, J. 1971: Uherský Brod – „Muzeum dvůr“. Nálezová zpráva uložena v archivu Slovákckého muzea, čj. 135/95.

PAVELČÍK, J. 1979: Uherský Brod – „Panský dvůr“. Nálezová zpráva uložena v archivu Slovákckého muzea, čj. 53/95.

PAVELČÍK, J. 1990: Uherský Brod – Dolní náměstí, studna za lékárnou „U zlatého pelikána“. Nálezová zpráva uložena v archivu Slovákckého muzea, čj. 19/95.

PAVELČÍK, J. 1992: Tajemství lékárenské studny v Uherském Brodě. *Malovaný kraj* 28/4, 5 a 7.

PAVELČÍK, J. 1993: Nález ze studny lékárny „U zlatého pelikána“ v Uherském Brodě (okr. Uherské Hradiště). *Přehled výzkumů* 1991, 93–94.

PLICKOVÁ, E., SCHEUFLE, V. 1966: Lidová hrnčína v Československu. *Uherské Hradiště*.

POCHE, E. et al. 1970: České sklo 17. a 18. století: s úvodní expozicí středověkého skla: katalog výstavy pořádané Ministerstvem kultury ČSR a Uměleckoprůmyslovým muzeem v Praze u příležitosti mezinárodního kongresu Association Internationale pour l' Histoire du Verre v červenci až srpnu 1970 v Královském letohrádku na Hradě pražském. Praha: Obelisk.

PREUSZ, A., BENEŠ, J., KOVAČIKOVÁ, L., KOČÁR, P., KAŠTOVSKÝ, J. 2014: What Did They Eat, What Did They Drink and from What? An Interdisciplinary Window in to Everyday Life of the Early Modern Burgher's Household in Český Krumlov (Czech Republic). *IANSA* V/1, 59–77.

RŮŽIČKA, V. 1968: Uherský Brod. *Průvodce městem Komenského. Uherský Brod*.

SEDLÁČKOVÁ, H., ROHANOVÁ, D., et al. 2016: Renaissance and Baroque Glass from the Central Danube Region.

SEDLMAYER, H. 2002: Hoch- und spätmittelalterliche sowie neuzeitliche Keramik der Grabungen 1996-1997 in Mautern a. d. Donau. In: Groh, S., Sedlmayer, H. (Hrsg.): *Forschungen im Kastell Mautern-Favianis. Die Grabungen 1996 und 1997, der Römische Limes in Österreich* 42. Wien, 392–412.

SCHEUFLER, V. 1961: Jihočeská keramika 17. a 18. století. *Český lid* 48/2, 49–56.

SCHEUFLER, V. 1972: Lidové hrnčičství v českých zemích. Praha.

SCHEUFLER, V. 1983: Lidová keramika. Nástin technické a kulturně historické specifikace. *Studie muzea Kroměřížska* 82, 59–70.

SCHEUFLER, V. 1979: Archeologické výkopy novověké keramiky. Interpretací problémy. *Český lid*, 203–210.

SCHEUFLER, V. 1990: Novověké nálezy z Klárova. *Studies in Postmediaeval Archaeology* 1, 307–318.

SŮVOVÁ, Z. 2014: Analýza zvířecích kostí z výzkumu zámku Chanovice. In: Hůrková, J. (ed.), *Archeologický výzkum panského sídla v Chanovicích. Klatovy*, 413–428.

SŮVOVÁ, Z. 2015: Zvířecí kosti a další archeozoologický materiál. In: Plaček, M., Dejmal, M. (eds.), *Veselí nad Moravou, středověký hrad v říční nivě*. Brno.

ŠEBELA, L., VANĚK, J. 1985: Hromadný nález ze studny v areálu bývalého bratrského sboru v Ivančicích. *Přelom* 16. a 17. století. Ivančice.

ŠPANIHEL, S. 2014: Středověká a novověká keramika severozápadního Slovenska. *Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied*, Nitra 55, 141–179.

ŠPANIHEL, S. 2015: Nálezy keramiky z obranných priekop mesta Žilina. *Archaeologia historica* 40/2, 857–875.

TOMEČEK, R. 2002: Uherský Brod. Putování historií královského města. Q studio, Uherský Brod.

VÁLKA, M. 2014: Homo faber: tradiční zemědělství a lidová výroba v českých zemích z pohledu etnologie. Brno.

VAŘEKA, P. 1991: Stavební obětiny z české a moravské středověké vesnice v archeologických pramenech, *Český lid* 78, 117–119.

VAŘEKA, P. 1994: Význam obřadů a zvyklostí spojených se stavbou vesnického domu pro poznání archaických představ o krajině. In: Beneš, J., Brůna, V. (eds.), *Archeologie a krajinná ekologie*, Most, 126–138.

ZEMEK, M. 1972: Od Bílé hory do roku 1848. In: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Nakladatelství Blok, 111–181.